

УДК 332.122

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

К. М. Міщук

студентка 2 курсу, групи Фін-21, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., асистент Л. В. Пивоварчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті дається оцінка сучасного стану міжбюджетних відносин в Україні, оцінені переваги та недоліки їх функціонування з метою вдосконалення механізму перерозподілу бюджетних коштів та запропоновані шляхи подальшого реформування.

Ключові слова: міжбюджетні відносини, система бюджетного вирівнювання, система міжбюджетних трансфертів, місцеві бюджети.

В статье дается оценка современного состояния межбюджетных отношений в Украине, оценены преимущества и недостатки их функционирования с целью совершенствования механизма перераспределения бюджетных средств и предложены пути дальнейшего реформирования.

Ключевые слова: межбюджетные отношения, система бюджетного выравнивания, система межбюджетных трансфертов, местные бюджеты.

In the article assessment of the current state of intergovernmental relations in Ukraine are given, the advantages and disadvantages of their operation in order to improve the mechanism of redistribution of budget funds and ways of further reformation are assessed.

Keywords: interbudgetary relations, the system of fiscal equalization, the system of interbudgetary transfers to local budgets.

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни нерозривно пов'язаний із процесом руху коштів між бюджетами різних рівнів для забезпечення необхідним обсягом фінансових ресурсів кожного суб'єкта міжбюджетних відносин. Головною ознакою міжурядових фінансових відносин у будь-якій країні є організація та способи переміщення фінансових ресурсів від одного рівня влади до іншого. Однією з найважливіших і найскладніших проблем державних фінансів у кожній країні є: ефективна організація всередині бюджетної системи, а саме між бюджетом центрального уряду і бюджетами органів місцевого самоврядування.

Теоретичним і практичним основам організації міжбюджетних відносин присвячено праці багатьох відомих українських та зарубіжних науковців, серед яких І. Алексєєв, В. Асадчев, В. Баранова, О. Василик, І. Волохова, О. Гончаренко, І. Карпучно, С. Слухай, О. Шишко, О. Щербакова та багато інших. Зазначені науковці досить глибоко та змістовно досліджували систему міжбюджетних відносин в Україні, проте низка проблем у сфері міжбюджетних відносин потребує додаткових досліджень.

Методика дослідження полягає у вивченні теоретичних аспектів сутності міжбюджетних відносин в Україні, виявленні шляхів раціоналізації та подальшого реформування фінансових відносин.

Основною метою даної статті є оцінка ефективності формування та використання фінансових ресурсів місцевими бюджетами, ефективність бюджетного вирівнювання в державі.

Об'єктивна необхідність регулювання державою міжбюджетних відносин зумовлена

наявністю різних фіскальних дисбалансів, спричинених дією природно-кліматичних, історичних, географічних, соціально-демографічних, економічних та багатьох інших чинників [1]. Об'єктивна необхідність бюджетного вирівнювання в Україні зумовлена також значною диференціацією в рівнях соціально-економічного розвитку її регіонів, концентрацією податкової бази і відповідних джерел податкових надходжень у місті Києві, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій областях та ряді інших; зміщенням фінансового потенціалу з розвинених промислових регіонів у фінансові центри (у міста Київ, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ), нерівномірністю в розміщенні закладів соціально-культурної сфери по території країни та споживачів конкретних послуг. Зазначені диспропорції зумовлюють існування значного розриву в рівнях податкоспроможності та відповідного бюджетного забезпечення на одну особу в розрізі регіонів.

До сьогодні в Україні зберігається жорстка фінансова залежність регіонів від центру, непрозорість перерозподілу фінансових ресурсів між центром і регіонами, нестабільність джерел доходів органів місцевої влади і, як наслідок, проблема недостатності власних ресурсів для забезпечення виконання їхніх функцій. Останнім часом, це особливо актуально у зв'язку з розширенням повноважень, які надаються місцевим органам влади [3].

До місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у січні – червні 2016 року надійшло 75,8 млрд грн, що на 20,3 млрд грн, або на 36,5% більше, ніж у 2015 році. Річний план доходів, затверджений місцевими радами, виконано на 64,0%. Такий показник виконання плану дає підстави прогнозувати його перевиконання за результатами року. При чому, такий високий показник виконання було забезпечено зростанням надходжень з усіх основних податкових джерел. Так річні планові показники податку на доходи фізичних осіб виконано на 58,0%; податку на прибуток підприємств – на 84,6%; акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів – на 66,1%; орендної плати на землю з юридичних осіб – на 65,7%; єдиного податку – на 68,4% тощо.

За даними Державного казначейства України, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у січні – червні 2016 році надійшло 169,3 млрд грн, що на 27,1%, або на 36,0 млрд грн, більше за відповідний показник минулого року. Без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 75,8 млрд грн., що на 20,3 млрд грн., або на 36,5% більше, ніж у 2015 році. Річний план доходів, затверджений місцевими радами, виконано на 64,0%. Рівень виконання річного розрахункового показника Міністерства фінансів України склав 62,0% [2]. Виконання дохідної частини місцевих бюджетів характеризують дані, наведені у таблиці.

Таблиця

Надходження доходів до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів),
2014–2016 роки

Доходи	Факт за січень – червень 2014 року	Факт за січень – червень 2015 року	Факт за місцевими радами на 2016 рік	Факт за січень – червень 2016 року	Виконання планів, затверджених місцевими радами, %
Усього, млн грн, у т.ч.:	27 787,1	55 498,4	118 472,1	75 777,4	64,0
- загальний фонд	21 502,8	45 547,2	105 472,1	65 806,3	62,4
- спеціальний фонд	6 284,3	9 951,2	13 000,0	9 971,1	76,7

Динаміка щомісячних надходжень доходів місцевих бюджетів на початку 2016 року продемонструвала досить стрімке зростання, коли середньомісячні обсяги надходжень перевищували минулорічні більш, як на чверть. Це пояснюється збільшенням надходжень податку на доходи фізичних осіб. Проте, формування міжбюджетних відносин досить складна та багатогранна проблема. Вона торкається не лише суто розподілу фінансових

ресурсів між різними рівнями бюджетної системи для виконання власних і делегованих повноважень, але й удосконалення діючої системи управління фінансуванням органів місцевого самоврядування та законодавчого розподілу функцій і відповідальності між центральними і місцевими органами влади.

Однією з функцій держави є забезпечення суспільства такими базовими послугами, як освіта, безпека, здоров'я, охорона навколишнього середовища тощо. Необхідність застосування бюджетного вирівнювання пояснюється тим, що на місцеві органи влади покладені завдання щодо забезпечення цілого ряду колективних благ і послуг, оскільки вважається, що на місцях розподіл фінансових ресурсів буде більш оптимальним та ефективним. При цьому місцеві податки і збори для жителів територіальної громади постають як ціна благ, що надаються на локальному рівні. Втім, більш «бідні» регіони не можуть покрити витрати на надання суспільних благ за рахунок місцевих податків і зборів, тому змушені звертатися по фінансову допомогу до держави.

Система бюджетного вирівнювання визначає взаємодію між державним і регіональними бюджетами, яка дозволяє будь-кому з громадян держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того, на території якого регіону він проживає. Конкретними механізмами реалізації горизонтального бюджетного вирівнювання в Україні є система міжбюджетних трансфертів [4].

Важливим завданням є зміна парадигми функцій держави в бюджетному процесі – перехід від державного управління до державного регулювання з опорою на органи місцевого самоврядування. Це потребує не зовнішньої опіки органів бюджетної влади, а створення дієвої як у правовому, так і фінансовому відношенні базової бюджетної одиниці – місцевої влади (муніципалітету), відповідальної за соціально-економічний розвиток своїх територіальних громад.

Отже, сучасна українська модель міжбюджетних відносин потребує змін. Діючий механізм перерозподілу бюджетних коштів є недостатньо ефективним, тому з метою його вдосконалення необхідно оцінити переваги та недоліки його функціонування. В умовах розвитку демократичного суспільства та становлення системи місцевого самоврядування забезпечення ефективного надання суспільних послуг населенню територіальних громад та виконання бюджетних програм розвитку відповідних територій можливі лише за умови збалансованості бюджетних доходів і видатків. Отже, потрібно чітко розподілити повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування. Потім на цій основі здійснити розмежування доходів і видатків кожного виду бюджетів таким чином, щоб забезпечити відповідність між видатками, покладеними на цей бюджет, і необхідними для їх фінансування дохідними джерелами.

Список використаних джерел:

1. Сунцова О. О. Фіскальна ємність регіонів як основа системи міжбюджетних відносин / О. О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 137–144.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2016 р. [Електронний ресурс] // Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень, 2015. – 77 с.
3. Сучасна концепція реформування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи / Н. В. Артеменко // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2014. – № 34. – С. 25-30.
4. Ропотан І. В. Трансфертний механізм посилення регіональної конвергенції фінансового забезпечення сталого розвитку України [Текст] / І. В. Ропотан // Ефективна економіка. – 2014. – № 9.
5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.